

УДК [330.341.1:338.1] (477)

О. О. БЕЗПРОЗВАННИХ

Національний технічний університет (ХПІ), Україна

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ, ЯКІ ПЕРЕШКОДЖАЮТЬ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

В статті проаналізовані галузі економіки під кутом наукоємності та технологічності, визначені проблемні місця в інноваційному розвитку країни. Визначені та проаналізовані чинники, які перешкоджають впровадженню новітніх технологій промисловими підприємствами. До них відносяться: обмеженість фінансування, низько-кваліфікований персонал, неспроможність керівників оцінити нові технології, організаційні та правові проблеми, відсутність науково-технічної підтримки, обмеженість інформації про нові технології, складність пошуку партнерів по співпраці. Зазначені фактори є основними перешкодами в розвитку інноваційної сфери України.

Ключові слова: економіка знань, технологічний рівень, інноваційна діяльність, чинники, які перешкоджають розвитку інноваційної сфери економіки.

Вступ

В сучасних умовах економіки знань дедалі підсилюється увага до науки, яка стає безпосередньо генеруючою силою, основою розвитку НТП і зростання на його основі ефективності виробництва. Розширення масштабів створення, освоєння, впровадження у виробництво нової високоефективної техніки й технологій забезпечує зростання продуктивності праці, зниження матеріало- й енергомісткості, поліпшення якості продукції. Витрати на наукові дослідження і на вищу освіту розглядаються як інвестиції у знання - вирішальний чинник у забезпеченні економічного прогресу, активізації професійної творчості, поліпшенні життєвих стандартів. Саме науковий потенціал країни і здатність до його реалізації детермінує з інноваційно-інвестиційним розвитком економічної системи.

Головними цілями сучасної інноваційної політики держави та її регіонів є формування нової моделі інвестиційно-інноваційного розвитку, яка б включала інструменти прискорення науково-технічного прогресу, визначення його пріоритетних напрямків, підвищення інвестиційної активності господарюючих суб'єктів, галузей, регіонів та держави в цілому.

Інноваційна політика може мати різний характер нововведень. Зокрема, використання стратегії перенесення, тобто, використання в національній економіці наявного зарубіжного науково-технічного потенціалу через закупівлю ліцензій на високоефективні технології для освоєння виробництва продукції нового покоління. Можна скористатися стратегією запозичення, тобто спробувати випускати наукомістку продукцію, яку раніше випускали високорозвинені індустріальні країни, використовуючи власну дешевшу робочу силу та національний виробничий потенціал, також застосувати стратегію нарощування, згідно з якою використовується власний науково-технічний потенціал, для створення нових продуктів та технологій, які використовуються у виробництві товарів та послуг, в соціальній сфері. Кінцевий вибір стратегії потребує аналізу технологічного рівня розвитку країни, рівня фінансування інноваційної сфери, рівня кваліфікації персоналу, рівня правової підтримки підприємств та визначення

Таким чином, для формування нової моделі інвестиційно-інноваційного розвитку країни, першочерговим завданням є визначення чинників, що перешкоджають розвитку інноваційної сфери української економіки.

1. Формулювання проблеми

Метою даної статі є визначення та аналіз факторів, що перешкоджають розвитку інноваційної сфери економіки України

Це потребує: по-перше, визначення рівня її технологічного укладу, що дозволить зосередити увагу на існуючих можливостях та недоліках інноваційного розвитку країни; по-друге, аналіз факторів, що перешкоджають сучасним підприємствам впроваджувати інновації та гальмує економічних розвиток країни в цілому.

У сучасних умовах економічне зростання ототожнюється лише з науково-технічним прогресом і інтелектуалізацією основних чинників виробництва. Економіка поступово стає полігоном змагання не грошей, а знань.

Основними компетенціями стають: інноваційність, творчість.

Аналіз літератури [1 – 4] дозволив визначити економіку знань як економіку в якій знання відіграють вирішальну роль, а виробництво знань стає джерелом розвитку. Це спонукає розглядати всі галузі економіки під кутом наукоємності та технологічності і поділяти на декілька рівнів по ступеню застосування інтелекту при створенні кінцевої продукції.

Галузі першого технологічного рівня: текстильна промисловість, текстильне машинобудування, виплав чавуна, обробка заліза.

Галузі другого технологічного рівня: транспорт, машино- та паропла-вобудування, вугільна промисловість, верстато-інструментальна промис-ловість, чорна металургія, залізничне будівництво.

Галузі третього технологічного рівня: неорганічна хімія, виробництво сталі, електротехнічне та важке машинобудування, кораблебудування, ва-жкі озброєння, лінії електропередач.

Галузі четвертого технологічного рівня: органічна хімія, синтетичні матеріали, видобуток та переробка нафти, кольорова металургія, електро-нна промисловість, автомобілебудування, атомна енергетика.

Галузі п'ятого технологічного рівня: штучні полімери, телекомуніка-ції, мікро- та оптоволоконні технології, обчислювальна техніка, робото-будування, космічна техніка, гена інженерія, нетрадиційна енергетика, видобуток та переробка газу.

Галузі 6-го технологічного рівня: біотехнології, нанотехнології, штуч-ний інтелект, глобальні інформаційні мережі, високошвидкісні транспорт-ні системи, мережі бізнес-спілок, КАЛС-технології [5, с. 17 - 18].

Головні напрями, що будуть обумовлювати прогрес економіки в на-ступні роки: нові матеріали – біотехнології – нанотехнології – інформа-ційні технології.

Конкурентоспроможність країни вимірюється частиною ВВП, що ви-робляється в високотехнологічних галузях, по відношенню до загального ВВП [5, с. 17].

Відсутність інноваційної моделі економіки, зниження попиту промис-ловості на інноваційні продукти є принциповим чинником, що впливає на стан розвитку інноваційної сфери в Україні. Відбувається істотне відста-вання країни за технологічним розвитком від розвинутих країн, зокрема

інтенсивно розвиваються виробництва нижчих технологічних укладів, які не мають значного попиту на інновації. Аналіз доданої вартості за галузями промисловості демонструє, що вона створюється переважно за рахунок розвитку технологій, закладених у III технологічному укладі, що є загрозою конкурентоспроможності економіки України [3, с. 45].

За підрахунками Інституту економічного прогнозування НАНУ, в Україні частка III технологічного укладу у випуску продукції складала 57,9%, IV – 38%, V – 4%. Із загального обсягу коштів, що спрямовуються на науково-технічні розробки, майже 70% припадає на IV технологічний уклад і лише 23% – на V; 60% інноваційних витрат – на IV технологічний уклад, 30% – на III, на V – лише 8,6%; 75% інвестицій спрямовується у III укладі лише 20% і 4,5% – у IV і V технологічні уклади відповідно. У технологічній частині капітальних вкладень (технічне переоснащення та модернізація) домінує III технологічний уклад – 83% і лише 10% припадає на IV уклад [5 – 8].

Наведені дані свідчать про незначну частку V і VI укладів, які визначають основи та перспективи розвитку провідних економік світу, і відсутність надійного потенціалу для її нарощування. VI технологічний уклад за випуском продукції становив лише 0,1%, за фінансуванням науково-технічних робіт – 0,3%, за інноваційними витратами – 0,4%, за інвестуванням – 0,5%, за інвестиціями у технічне переозброєння і модернізацію – 0,9%.

За оцінкою українського вченого С.І. Пирожкова, в Україні взагалі відсутні технології VI укладу, а найпоширенішими є III та IV технологічні уклади, на які припадає 95%, тоді як на частку V укладу – лише 4,2%. Інвестиції в галузі V укладу становлять 4,5%, а майже 75% інвестицій спрямовуються в галузі III укладу [6]. Але і в цій ситуації скорочуються інвестиції інноваційних проєктів. Це потребує визначення основних чинників, які перешкоджають впровадженню інновацій на підприємствах України.

2. Вирішення проблеми

Ефективність інноваційної діяльності підприємств визначається насамперед узгодженням систем інвестування, оподаткування, кредитуван-

ня, які функціонують у інноваційній сфері наукових розробок, знаходяться на низькому рівні. Тому виникає гостра необхідність у встановленні основних факторів, що перешкоджають провадженню інновацій на вітчизняних підприємствах.

На виконання Указу Президента України щодо вдосконалення системи управління у сфері інноваційної діяльності та оцінки наявного технологічного потенціалу виробництва конкурентоспроможної високотехнологічної продукції та послуг, ДП «Державний інститут комплексних техніко-економічних досліджень» Мінпромполітики України спільно з фахівцями Міністерства промислової політики України та за участю Держкомстату провели статистичне спостереження результати якого представлено на рис. 1. Згідно з даними представленими на рис. 1, основний фактор, що перешкоджає впровадженню передових технологій, – обмеженість фінансування, про що зазначили 44% підприємств. Обмеженість фінансування стосується як власних коштів підприємств так і запозичених коштів (державне фінансування та банківське кредитування). Занадто високим, для вітчизняних підприємств, є інноваційні витрати на сьогоднішній день. Це обумовлено, на сам перед, неузгодженістю систем інвестування, оподаткування та кредитування наукових розробок, нестабільністю інноваційно-інвестиційної політики.

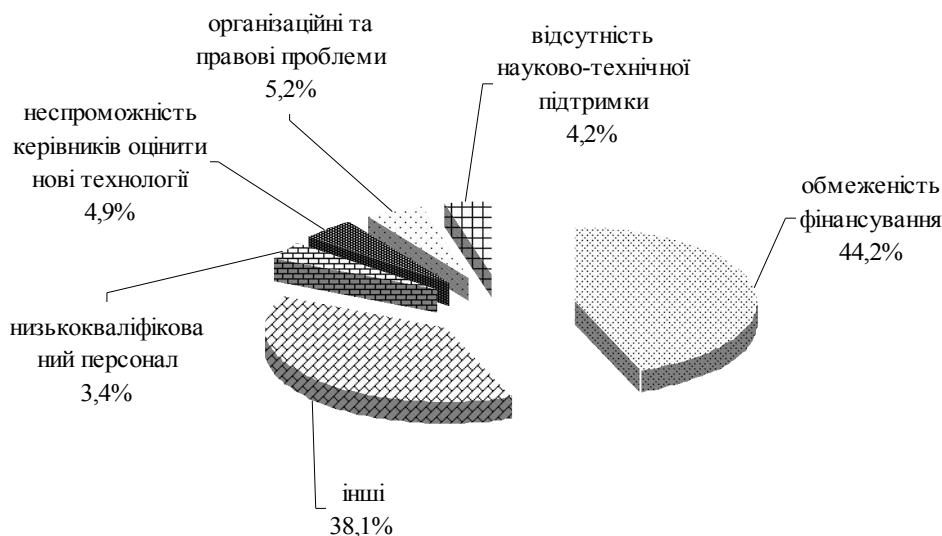

Рис. 1. Розподіл підприємств за факторами, що перешкоджають впровадженню передових промислових технологій

Майже в однаковій мірі заважають впроваджувати передові промислові технології такі фактори як низько кваліфікований персонал (3,4%), та неспроможність керівників різного рівня оцінити нові технології (4,9%). Це свідчить про низький рівень розвитку персоналу на підприємствах. Сучасні підприємці досить мало уваги приділяють розвитку свого персоналу і при цьому не створюють умов для їхнього саморозвитку. Тоді як, формування відповідної організаційної культури та створення сприятливого психологічного клімату на підприємстві підштовхнуло би персонал до саморозвитку, а підприємству дозволило зекономити кошти на його навчанні.

Нестабільність економічної ситуації, що визвано світовою економічною кризою, та нестабільність політичної ситуації у країні створює додаткові проблеми для впровадження інновацій на вітчизняних підприємствах. Організаційні та правові проблеми мають 5,2% підприємств.

Відсутність науково-технічної підтримки з боку інших організацій, як фактор, що перешкоджає впровадженню інновацій визнали 4,2% вітчизняних підприємств.

Найбільш цікавим, на наш погляд, є сектор «інші» на долю якого приходить 38%, доволі високий показник з чітко невизначеним колом проблем. Більш детальне дослідження підприємств, що потрапили в цей сектор дозволить конкретизувати чинники, що заважають впровадженню передових промислових технологій.

Аналіз публікацій та статистичних даних [1 – 3, 6, 8 – 11] дозволив виділити фактори, які згідно рис. 1 можуть бути відносини до сектора «інші» на діаграмі, та врахування яких є дуже важливим.

Один з найважливіших, на наш погляд, факторів є складність пошуку партнерів по співпраці – 11%. Зруйновані зв'язки підприємств з науководослідними інститутами. Однак налагодження таких зв'язків дозволило б скоротити витрати впровадження інноваційних технологій, забезпечити підприємства підтримкою та супроводом у процесі впровадження інновацій, розподілити ризики між партнерами (одним з факторів, що перешкоджає впровадженню передових технологій є високий ризик інноваційної діяльності), забезпечити впровадження унікальних технологій розроблених, саме для цього підприємства. Хоча на території України і сформовані технопарки, але наявність певних проблем у їх роботі та процесу вхо-

дження до їх складу не дозволяє вирішити цю проблему

Не менш важливим є такий фактор, як недостатність інформації про нові технології – 5,5%. До цього призводить як пасивність та некомпетентність керівників, так і проблеми доступу до інформаційних баз.

В узагальненому вигляді проаналізовані чинники наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Чинники, які перешкоджають розвитку інноваційної сфери
української економіки

№ з/п	Чинники, які перешкоджають розвитку інноваційної сфери	Рівень значення чинника (%)
1.	обмеженість фінансування	44,2
2.	низько-кваліфікований персонал	3,4
3.	неспроможність керівників оцінити нові технології	4,9
4.	організаційні та правові проблеми	5,2
5.	відсутність науково-технічної підтримки	4,2
6.	обмеженість інформації про нові технології	5,5
7.	складність пошуку партнерів по співпраці	11
8.	інші	21,6

Перелічені в табл. 1 фактори є основними перешкодами в розвитку інноваційної сфери України. Зниження впливу цих факторів дозволить вітчизняним підприємствам в більшому об'ємі впроваджувати новітні технології

Висновки

Незважаючи на низький рівень інноваційного розвитку, Україна належить до восьми країн світу, що мають достатній науково-технічний потенціал у таких напрямках дослідження як: металургія, створення й виробництво найсучасніших моделей авіаційної техніки, суднобудування та машинобудування, ракетно-космічній сфері та інших галузях. Тому зниження впливу негативних факторів на інноваційну сферу дозволить розвивати інноваційно орієнтовану економіку в Україні.

Література

1. *Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи: аналіт. матеріали до Парламентських слухань*

“Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів” [Текст] / [Л.І. Федулова, Ю.М. Бажал, І.А. Шовкун [та ін.]; за ред. Л.І. Федулової, Г.О. Андрощука. – К.: Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2009. – 196 с.

2. Макаренко, І.П. Макроекономічні умови формування та управління розвитком національних інноваційних систем [Текст]: монографія / І.П. Макаренко; Інститут еволюційної економіки. – К.: Інтертехнологія, 2009. – 320 с.

3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів [Текст]: збірник / [М.В. Стріха, В.С. Шовкалюк, Т.В. Боровіч [та ін.]. – К.: Прок-Бізнес, 2009. – 40 с.

4. Оded, Ш. Китай: вік XXI: Розвиток Китаю, його вплив на світову економіку та геополітичну рівновагу [Текст]: пер. с англ. / Ш. Оded. – Дніпропетр.: Баланс Бізнес Букс, 2005. – 208 с.

5. Сидоров, В.І. Європа нова - Україна молода: Стратегії інновацій [Текст] / В.І. Сидоров. – Ніжин: ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", 2007. – 68 с.

6. Отчет о Конкурентоспособности Украины 2009 г. опубликован Фондом “Эффективное Управление” в сотрудничестве с Всемирным Экономическим Форумом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/Final_Rus_2009.pdf. – 10.01.2012 р.

7. Шумпетер, Й. Теория экономического развития [Текст]/ Й. Шумпетер. – М.: Директ-Медия, 2007. – 455 с.

8. Державна служба статистики України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua. – 10.01.2012 р.

9. Морозов, О. Ф. Визначення базисних інновацій розвитку економіки України для успішного залучення закордонних інвестицій [Текст]/ О.Ф. Морозов // Інвестиції та інноваційний розвиток. – 2008. – № 3. – С. 26–30.

10. Офіційний сайт С.Ю. Глазьева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.glazev.ru/econom_polit/233/. – 10.01.2012 р.

11. Портер, М. Конкурентное преимущество: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость [Текст]: пер. с англ. / М. Портер. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 715 с.

Надійшла до редакції 16.01.2012

Рецензент: д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри вищої математики та економіко-математичних методів **Л.М. Малярець**, Харківський національний економічний університет, Харків.

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ПРЕПЯТСТВУЮЩИХ РАЗВИТИЮ ИННОВАЦИОННОЙ СФЕРЫ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКИ

О.А. Беспрозванных

В статье проанализированы отрасли экономики под углом наукоемкости и технологичности, определены проблемные места в инновационном развитии страны. Определены и проанализированы факторы, препятствующие внедрению новейших технологий промышленными предприятиями. К ним относятся: ограниченность финансирования, низко-квалифицированный персонал, неспособность руководителей оценить новые технологии, организационные и правовые проблемы, отсутствие научно-технической поддержки, ограниченность информации о новых технологиях, сложность поиска партнеров по сотрудничеству. Указанные факторы являются основными препятствиями в развитии инновационной сферы Украины.

Ключевые слова: экономика знаний, технологический уровень, инновационная деятельность, факторы, препятствующие развитию инновационной сферы экономики.

ANALYSIS OF FACTORS IMPEDIMENTAL TO DEVELOPMENT THE INNOVATIVE SPHERE OF UKRAINIAN ECONOMY

O.A. Bezprozvannykh

The performed theoretical analysis of the nature and content of organizational culture, allowed to determine its specific role in ensuring the competitiveness of manufacturing organizations, as rare and most difficult reproductive resource. Because organizational culture exists in the context of national culture and business under its strong influence in the article the summary analysis of types of organizational culture. The main directions of improving the organizational culture of manufacturing organizations to improve their competitiveness, is to create an atmosphere of creativity, professionalism, loyalty, which is closely associated with the development of cultural knowledge and information culture.

Keywords: knowledge economy, technological level, innovative activity, the factors impeding the development of innovation coordination sphere of the economy.

Беспрозванных Олег Александрович – аспирант кафедри організації виробництва та управління персоналом економічного факультету Національного технічного університету (ХПІ), Харків.